

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Areszcie Śledczym w Chełmnie
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 22-23 listopada 2012 r., do Aresztu Śledczego w Chełmnie (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji) oraz Aleksandra Iwanowska (prawnik).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób tymczasowo aresztowanych i skazanych, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowy z kpt. Małgorzatą Białocką oraz mjr Markiem Oppermannem – zastępcą oraz dyrektorem Aresztu;
- dokonano oglądu wybranych losowo cel mieszkalnych, celi zabezpieczającej, celi izolacyjnej, biblioteki, ambulatorium, łaźni oraz sal widzeń;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z tymczasowo aresztowanymi, skazanymi oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Aresztu Śledczego oraz jego pracowników o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Zarządzenie Nr 33/2012 Dyrektora Aresztu Śledczego w Chełmnie z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego Aresztu Śledczego w Chełmnie, sprawozdanie z wizytacji sędziego penitencjarnego, harmonogram szkoleń funkcjonariuszy z działu penitencjarnego na lata 2011 oraz 2012, rejestr autoagresji, dokumentację z zaistniałych w jednostce zdarzeń nadzwyczajnych, sprawozdanie z załatwienia skarg osadzonych w 2011 r. oraz z informację o wpływie skarg i ich problematyce w roku 2012, zestawienie przyznanych nagród oraz wymierzonych kar dyscyplinarnych w roku 2011 oraz w 2012 do dnia wizytacji, informację o realizowanych zajęciach kulturalno-oświatowych, informację o współpracy Aresztu Śledczego ze środowiskiem lokalnym, informację o zatrudnieniu osadzonych.

2. Legalność pobytu

Pojemność Aresztu Śledczego w Chełmnie wynosi 71 miejsc. W dniu 22.11.2012 r. zaludnienie jednostki wyniosło 67 osób, w tym 8 tymczasowo aresztowanych. Pozostałą część osadzonych stanowili skazani odbywający karę w jednostce oraz skazani, którzy zostali przetransportowani do Aresztu z uwagi na konieczność uczestnictwa w czynnościach procesowych.

Podczas oglądu cel mieszkalnych zaobserwowano, iż w niektórych celach osadzono skazanych zakwalifikowanych do odbywania kary w zakładzie karnym tego samego rodzaju, natomiast w innych typach - recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie karnym typu zamkniętego i półotwartego. W jednej z cel zakwaterowano ponadto osadzonego palącego i niepalącego.

W trakcie rozmowy wstępnej zastępca dyrektora jednostki udzieliła przedstawicielom KMP informacji, iż w okresie poprzedzającym wizytację w jednostce nie były wydawane decyzje dotyczące zakwaterowania osadzonych w

warunkach poniżej 3m² na osobę. Przeprowadzane przez wizytujących czynności ujawniły jednak, iż w dniach 16-19.11.2012 r. cztery osoby tymczasowo aresztowane przebywały w warunkach przeludnienia. W piątek 16.11.2012 r. w godzinach wieczornych do celi nr 21 o powierzchni 9,02 m² zostało wstawione dodatkowe łóżko i zakwaterowano w niej czwartą osobę. Taki stan rzeczy utrzymywał się do poniedziałku 19.11.2012 r. do godzin popołudniowych. W celu zweryfikowania ujawnionych nieprawidłowości przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji w dniu 22.11.2012 r. zwrócili się z prośbą o przedstawienie wykazu zakwaterowania dwóch osób tymczasowo aresztowanych, które w analizowanym okresie miały przebywać w celi nr 21. Zgodnie z uzyskanymi drogą ustną wyjaśnieniami obaj tymczasowo aresztowani w okresie 14-19.11.2012 r. przebywali w celi nr 28. Udostępniony na wydruku z sieci Neo-Net wykaz stanu osobowego celi nr 28 w dniach 16-19.11.2012 r. informacji tych jednak nie potwierdził. Przedstawiciele Mechanizmu zapoznali także się z nagraniami monitoringu korytarza z dnia 19.11.2012 r. Na podstawie nagrania ustalono m.in., iż o godz. 7.50 na stole obok drzwi do celi nr 21 ustawione były cztery komplety naczyń do śniadania, o godz. 10.42 z celi nr 21 do kontroli wyszło czterech mężczyzn, o godz. 12.45 do celi nr 21 wprowadzono czterech osadzonych, o godz. 14.58 dwóch mężczyzn opuściło celę zabierając rzeczy i materace, o godz. 17.36 dwaj osadzeni wynieśli łóżko z celi nr 21.

Wobec powyższych ustaleń KMP skierowało do Prokuratury Rejonowej w Chełmnie zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 3 wychowawców – wszyscy pracują jako wychowawcy w oddziale mieszkalnym. Z uwagi na ograniczony stan kadrowy w jednostce nie wyodrębniono funkcji kierownika penitencjarnego, wychowawcy ds. kulturalno-oświatowych oraz wychowawcy ds. pomocy postpenitencjarnej. Areszt zatrudnia w wymiarze 0,5 etatu cywilnego psychologa.

W roku 2011 i 2012 odbyło się łącznie 20 szkoleń dla funkcjonariuszy działu penitencjarnego. Dzięki szkoleniom personel miał możliwość poszerzenia

swojej wiedzy z zakresu m.in. tworzenia i realizacji programów readaptacji społecznej dla skazanych, zabezpieczenia czasu wolnego osadzonych w oparciu o istniejącą bazę sportowo-rekreacyjną i kulturalno-oświatową, formułowania prognoz kryminologiczno-społecznych, opracowywania i realizacji indywidualnych programów oddziaływania, działań profilaktycznych zapobiegających agresji i autoagresji osadzonych, zasad współpracy z podmiotami, których celem działania jest pomoc w społecznej readaptacji skazanych. Ponadto, w lipcu 2012 r. zorganizowano szkolenie dotyczące standardów postępowania z osadzonymi młodocianymi w świetle dokumentów międzynarodowych oraz zaleceń Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zawartych w protokołach z wizytacji polskich jednostek penitencjarnych. Doceniając powyższą inicjatywę, Mechanizm, z uwagi na przeznaczenie jednostki, za zasadne uznaje także ponowienie szkolenia z uwzględnieniem pozostałych kategorii osadzonych, przede wszystkim tymczasowo aresztowanych.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez administrację jednostki w latach 2011-2012 nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne wobec funkcjonariuszy Aresztu Śledczego w Chełmnie.

4. Warunki bytowe

W jednostce znajduje się 15 cel zlokalizowanych w jednym oddziale mieszkalnym. Cele mają zróżnicowaną pojemność – od 3 do 6 osób. Jedna cela jest celą 10-osobową (cela nr 37).

W trakcie oglądu jednostki przedstawiciele KMP dokonali pomiaru powierzchni mieszkalnej w celi 10-osobowej. Przeprowadzona czynność ujawniła, iż całkowita powierzchnia mieszkalna w celi nr 37 wynosi 28 m². Pomiar został powtórzony dwukrotnie – w jednym przypadku przez przedstawicieli KMP, w drugim przez kierownika działu kwatermistrzowskiego jednostki. Każdorazowo otrzymywano ten sam wynik pomiaru. Oznacza to, iż zakwaterowani w celi skazani osadzeni byli w warunkach poniżej 3m² na osobę.

Ujawniona nieprawidłowość związana była z faktem, iż od całkowitej powierzchni celi wykazanej w planach budowlanych jednostki, wynoszącej nieco ponad 30m², nie odjęto powierzchni trwale zabudowanego kącika sanitarnego. W związku z powyższym KMP zaleca dokonanie pomiaru powierzchni mieszkalnej we wszystkich celach w jednostce w celu zweryfikowania powierzchni wykazanej w planach z powierzchnią rzeczywistą cel.

W tym miejscu należy wskazać, iż pomimo ujawnienia przeludnienia w celi nr 37 w dniu 22.11.2012 r., do czasu zakończenia czynności wizytacyjnych w dniu następnym dyrektor jednostki nie wydał decyzji o umieszczeniu skazanych w warunkach poniżej 3m². Nie zmniejszono również stanu osobowego celi.

Warunki bytowe w celach różnią się na poszczególnych piętrach oddziału mieszkalnego. W wizytowanych celach na parterze oddziału kąciki sanitarne oddzielone były od reszty celi jedynie kotarą. W ocenie Mechanizmu wskazane cele wymagają pełnej zabudowy kącika sanitarnego.

Zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, należy uznać za poniżające traktowanie. Także Europejskie Reguły Więzienne z 2006 r. zawierają zalecenie zapewnienia osadzonym dostępu do higienicznych oraz gwarantujących prywatność pomieszczeń sanitarnych (reg. 19.3).

Stan sprzętu kwaterunkowego w celach nosi ślady eksploatacji. Odnotowania wymagają bardzo zniszczone ręczniki, ścierki i piżamy użytkowane przez osadzonych, mimo iż jednostka w czasie wizytacji dysponowała zapasem tego typu wyposażenia. W związku z powyższym, KMP zaleca wymianę zniszczonego i porozrywanych ręczników, ścierek i piżam na nowe.

Dwupiętrowe łóżka nie posiadają zabezpieczeń przez wypadnięciem, ani drabinek umożliwiających wejście na górny poziom. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z

dostępnego a nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. W trakcie oglądu zaobserwowano, iż w jednej z wizytowanych cel na górnym łóżku spał starszy osadzony. Potwierdził on problemy z dostaniem się na górną część łóżka.

Łaźnia dla osadzonych zlokalizowana jest w sutenerze budynku. Jej stan należy określić jako dobry –ściany wyłożono glazurą, podłogi - terakotą. W łaźni znajduje się 8 stanowisk prysznicowych oraz jedno z prysznicem manualnym (do ujęcia wody zamontowano jedynie wąż bez słuchawki prysznicowej). Brakuje jednak uchwytów ułatwiających zachowanie równowagi podczas kąpieli osobom o obniżonej sprawności fizycznej. Z kąpieli osadzeni mogą korzystać raz w tygodniu - w środę lub czwartek. Jedynie skazani zatrudnienia mogą korzystać z kąpieli codziennie po pracy. Zgodnie z informacją przekazaną przez osadzonych dostęp do ciepłej wody trwa około 7 minut.

W związku z omawianą kwestią warto przytoczyć jedno z ostatnich orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie *Ananyev i inni przeciwko Rosji*, w którym Trybunał zauważył, że *Prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego z dnia 10 stycznia 2012r., nr skargi 42525/07 i 60800/08). Krajowy Mechanizm Prewencji także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie Mechanizmu władze Aresztu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Spacery osadzonych realizowane są na trzech polach spacerowych. Pola wyposażono w częściowe zadaszenie chroniące przed deszczem, ławki oraz sprzęt do ćwiczeń. Warty podkreślenia jest fakt, iż spacery osadzonych trwają 1,5 godziny. W trakcie spacerów dozwolone jest palenie wyrobów tytoniowych.

W odniesieniu do warunków bytowych osadzeni zgłosili skargi odnośnie złego stanu cel zlokalizowanych na parterze jednostki, braku środków chemicznych przeznaczonych do utrzymania czystości w celach, a także 3-godzinnych ograniczeń w dopływie prądu do cel. Zdecydowana większość osadzonych chwaliła natomiast zapewnione im w jednostce wyżywienie. Jeden z osadzonych stwierdził, iż zrezygnował z diety wyznaniowej, gdyż otrzymywał do spożycia jedynie warzywa.

Zakupów artykułów żywnościowych osadzeni mogą dokonywać 3 razy w miesiącu w terminach: 01-10, 11-20, 21-31, w godzinach 8.00-16.00. W jednostce z uwagi na trudne warunki lokalowe nie wyodrębniono osobnego pomieszczenia z przeznaczeniem na kantynę. Zakupy realizowane są w związku z powyższym na sali widzeń w zorganizowanym na ten czas *punkcie sprzedaży artykułów ogólnospożywczych*. Cennik artykułów dostępnych w *punkcie sprzedaży* nie budzi zastrzeżeń. Także osadzeni podkreślali, iż ceny są przystępne, a *punkt sprzedaży* dysponuje stosunkowo szerokim asortymentem towarów.

5. Traktowanie

Osadzeni w większości pozytywnie wypowiedzieli się o traktowaniu ze strony wychowawców oraz oddziałowych. Przyjętą w jednostce formą zwracania się do osadzonych jest forma „pan”. W omawianym zakresie osoby, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy zgłosiły pojedyncze uwagi dotyczące długiego, nawet godzinnego, czasu oczekiwania po wezwaniu oddziałowych, a także braku reakcji wychowawców na zgłoszone im przez osadzonych problemy. Jeden z rozmówców poinformował ponadto wizytujących, iż zdarzają się przypadki wulgarnego odnoszenia się przez funkcjonariuszy do młodszych osadzonych.

W trakcie przeprowadzonych rozmów osadzeni zgłosili problem bardzo częstych zmian zajmowanych cel mieszkalnych. Jeden z osadzonych podał, iż w okresie około 2,5 miesiąca przemieszczany był dziewięciokrotnie, a dwóch innych zmieniało celę mieszkalną trzykrotnie w ciągu 2 tygodni. Zgodnie z relacjami osadzonych w wielu wypadkach nie są oni informowani o przyczynach przemieszczeń.

Zgodnie z wyjaśnieniami udzielonymi przez dyrektora częste przemieszczenia wynikają z małej pojemności jednostki i dużej rotacji osadzonych w związku z doprowadzeniami oraz transportami do czynności procesowych oraz transportami do czynności procesowych. Kolejną przyczyną przemieszczeń jest konieczność ustalenia składu osobowego w celach mieszkalnych z uwzględnieniem predyspozycji osobowościowych poszczególnych osadzonych oraz używania przez nich wyrobów tytoniowych. W celu zobrazowania dużej rotacji osadzonych w jednostce dyrektor wskazał, iż w 2011 r. do Aresztu przyjęto 563 osoby, a w okresie 01.01-21.11.2012 r. – 532 osoby.

W roku 2011 osadzeni w Areszcie Śledczym w Chełmnie wnieśli łącznie 55 skarg dotyczących głównie traktowania przez funkcjonariuszy (26 skarg) warunków bytowych (11 skarg), realizacji prawa do korespondencji (5 skarg) oraz opieki zdrowotnej (4 skargi). Żadna z wniesionych skarg nie została uznana za zasadną. Z kolei w okresie od 01.01-28.09.2012 r. odnotowano 6 skarg osadzonych. Dotyczyły one traktowania przez funkcjonariuszy (2 skargi), realizacji zakupów (1 skarga), załatwienia skargi przez dyrektora (1 skarga) oraz spraw zakwalifikowanych jako *inne* (2 skargi).

W roku 2011 osadzeni dokonali 4 czynów autoagresywnych, z czego 2 zakwalifikowano jako zachowania o charakterze emocjonalnym. W roku 2012 do dnia wizytacji nie odnotowano przypadków samoagresji.

Kontrole osobiste osadzonych przeprowadzane są w dyżurce oddziałowego oraz w pomieszczeniu wykorzystywanym do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt. Pomieszczenie to objęte jest monitoringiem, który nie posiada funkcji maskowania intymnych części ciała. W opinii KMP bezwzględnie należy odstąpić od przedstawionej praktyki przeprowadzania kontroli osobistych

osadzonych, gdyż narusza ona prawo do intymności osadzonych oraz potęguje uczucie wstydu, które z pewnością towarzyszy większości osób poddawanych takim czynnościom.

Należy zaznaczyć, iż na problem przeprowadzania kontroli osobistych w pomieszczeniach monitorowanych Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę w wystąpieniu skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej (wystąpienie z dnia 01.02.2012 r., sygnatura RPO-680042-II-704.3/11/MM). Mając na uwadze fakt, iż w takich pomieszczeniach osadzony rozbierany jest do naga, w ocenie Rzecznika, obraz z kamery zainstalowanej w tym pomieszczeniu powinien być przekazywany do monitorów lub urządzeń, o których mowa w art. 73a § 3 kkw, w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części jego ciała bądź należałoby odstąpić od montowania kamer w tych miejscach.

Dyrektor Generalny podzielił opinię Rzecznika i jako najwłaściwsze rozwiązanie powyższego problemu wskazał przyjęcie procedury dokonywania kontroli osobistych w pomieszczeniach wyposażonych w kamery z urządzeniami umożliwiającymi przysłanianie intymnych części ciała osadzonych. W przypadku kontroli osobistych w innych pomieszczeniach, funkcjonariusze mieli zostać zobowiązani do stosowania przysłon na obiektywy kamer w trakcie ich dokonywania (odpowiedź z dnia 6.03.2012 r., sygnatura BDG-070-17/12/105).

6. Dyscyplinowanie

W okresie od 01.01.2011 do dnia wizytacji osadzonym w Areszcie Śledczym w Chełmnie przyznano łącznie 588 nagród i ulg, w tym m. in. 165 zezwoleń na dodatkowe widzenie, 83 przepustki na podstawie art. 138 § 1 pkt 8, 81 przepustek na podstawie art. 138 § 1 pkt 7, 85 zezwoleń na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej, 73 pochwały, 71 zezwolenia na dłuższe widzenie oraz 11 nagród pieniężnych. W 5 przypadkach odstąpiono od wymierzenia kary.

W analizowanym okresie wobec osadzonych wymierzono 22 kary dyscyplinarne nagany oraz 7 kar pozbawienia możliwości otrzymania paczki żywnościowej na okres nieprzekraczający 3 miesięcy.

KMP bardzo pozytywnie ocenia funkcjonujący w jednostce system karania oraz nagradzania osadzonych. Przedstawione dane wskazują bowiem, iż w Areszcie kładziony jest nacisk na pozytywne formy oddziaływania oraz podtrzymywanie więzi osadzonych ze światem zewnętrznym poprzez częste udzielanie nagród o charakterze wolnościowym.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Zarządzenie Nr 33/2012 Dyrektora Aresztu Śledczego w Chełmnie z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego Aresztu Śledczego w Chełmnie. Egzemplarze zarządzenia dostępne są w celach mieszkalnych.

W ocenie Mechanizmu przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno, a ich układ jest przejrzysty. Pewne zastrzeżenia budzi jedynie redakcja §13, §14 oraz §16 z uwagi na zawarte w nich odesłania do odpowiednich przepisów kodeksu karnego wykonawczego (art. 8 § 3, art. 8a § 1, 2, 3, art. 102 pkt 11, art. 103). Takie sformułowanie należy uznać za nietrafne, gdyż zakłada ono znajomość odpowiednich przepisów przez wszystkich osadzonych, co niewątpliwie w rzeczywistości nie ma miejsca. Wydaje się, iż zapewnienie osadzonemu dostępu do kodeksu karnego wykonawczego nie rozwiąże wskazanego problemu. Należy bowiem mieć na uwadze fakt, że wśród osadzonych zdarzają się osoby o obniżonych zdolnościach intelektualnych, dla których w praktyce trudne może okazać się odnalezienie oraz dokonanie analizy przepisów kodeksu karnego wykonawczego niezbędne do zrozumienia regulacji zawartych w porządku wewnętrznym. W związku z powyższym KMP zaleca takie formułowanie przepisów porządku wewnętrznego, aby były one zrozumiałe dla wszystkich adresatów, m. in. poprzez wyeliminowanie dyspozycji odsyłających.

W trakcie przeprowadzanego oglądu cel mieszkalnych przedstawiciele KMP zaobserwowali, iż jeden z osadzonych otrzymał od wychowawcy kodeks karny wykonawczy ze stanem prawnym na rok 1997. Abstrahując od przydatności udostępnionej osadzonemu wersji aktu prawnego, który od 1997 r. nowelizowany był ponad czterdziestokrotnie, sytuacja ta była o tyle niezrozumiała, że w czasie

wizytacji jednostka dysponowała egzemplarzami kodeksu karnego wykonawczego z aktualnym stanem prawnym.

Na parterze oddziału mieszkalnego wywieszono zostały adresy instytucji stojących na straży praw człowieka.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Skazani mogą korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego co drugi dzień w godz. 15.45-17.15 oraz 18.15-19.45. Czas trwania rozmów nie może przekroczyć 10 minut. Ograniczenie to nie dotyczy rozmów prowadzonych z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym.

Skazani przekazali wizytującym uwagi dotyczące podsłuchiwanie przez funkcjonariuszy rozmów z adwokatami oraz pełnomocnikami. Zgodnie z relacją osadzonych, funkcjonariusze stoją bardzo blisko osób prowadzących rozmowę telefoniczną, a w słuchawce słychać odgłosy świadczące o podsłuchiwanie rozmowy z innego aparatu telefonicznego. KMP przewencyjnie przypomina wobec powyższego, iż zgodnie z art. 8 § 3 kkw osoby pozbawione wolności mogą porozumiewać się ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem podczas nieobecności innych osób, a rozmowy telefoniczne z tymi osobami nie podlegają kontroli.

Osoby tymczasowo aresztowane nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego art. 215 § 1 kkw tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 217c kkw, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami

również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji.

Podkreślenia wymaga fakt, iż Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto, całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

Widzenia odbywają się w soboty w godz. 8.00-16.00, z tym, że tymczasowo aresztowani mogą korzystać z widzeń w godz. 8.00-11.00, a skazani – w godz. 11.00-16.00.

W jednostce znajdują się 2 sale widzeń: sala do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, pod nadzorem funkcjonariusza (jednocześnie z widzenia może korzystać 6-7 osadzonych) oraz sala do widzeń bezdozorowych.

Zgodnie z udzielonymi przedstawicielom KMP wyjaśnieniami, widzenia tymczasowo aresztowanych z rodziną odbywają się w sali widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt, zaś w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt w tzw. pokoju przesłuchań. Widzenia z adwokatami i pełnomocnikami realizowane są wyłącznie w pomieszczeniu przesłuchań.

Wizytujący zaobserwowali, iż obok kraty łączącej pokój przesłuchań z ciągiem komunikacyjnym ustawiony był stolik oraz krzeselka. Taki stan rzeczy wskazuje, że widzenia tej grupy osadzonych realizowane są w ten sposób, iż tymczasowo aresztowany przebywa w osobnym pomieszczeniu, z odwiedzającymi komunikuje się poprzez kratę, natomiast odwiedzający zmuszeni są pozostawać na korytarzu w bezpośrednim sąsiedztwie pokoi funkcjonariuszy. Takie rozwiązanie KMP uważa za niedopuszczalne, ponieważ w żadnym stopniu nie zapewnia ono intymności prowadzonej w trakcie widzenia rozmowy, a ponadto narusza prawo

tymczasowo aresztowanego do obrony. Wskazać w tym miejscu należy, iż zezwolenie obrońcy lub pełnomocnikowi na wejście do wskazanego pomieszczenia w celu odbycia widzenia z tymczasowo aresztowanym nie stanowi rozwiązania analizowanego problemu, z uwagi na umiejscowienie kraty w ścianie dzielącej pokój przesłuchań od ciągu komunikacyjnego. Umożliwienie tymczasowo aresztowanemu kontaktu z obrońcą lub pełnomocnikiem w warunkach, w których przeprowadzana rozmowa pozostaje w zasięgu słuchu wszystkich osób korzystających z ciągu komunikacyjnego nie może być uznane za realizację, zagwarantowanego w art. 215 kkw, prawa tymczasowo aresztowanych do kontaktowania się tymi osobami pod nieobecność innych.

W tym miejscu należy przywołać orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który uznał, że skuteczna reprezentacja interesów klienta przez adwokata wymaga ochrony poufności wymiany informacji pomiędzy nimi w czasie widzeń w areszcie śledczym. Uzasadnione podejrzenie, że rozmowa jest podsłuchiwana może wystarczyć do uznania, iż skuteczność pomocy adwokata została ograniczona (wyrok z dnia 10 maja 2007 r. w sprawie Modarca przeciwko Mołdawii, skarga nr 14437/05).

9. Prawo do ochrony zdrowia

Personel medyczny jednostki obejmuje 3 osoby: kierownika ZOZ – specjalizacja z zakresu neurologii i psychiatrii, starszego asystenta ambulatorium - I stopień specjalizacji w zakresie chorób wewnętrznych oraz medycyny rodzinnej, a także pielęgniarkę. Lekarze są pracownikami cywilnymi zatrudnionymi na części etatu, natomiast pielęgniarka – funkcjonariusz SW – zatrudniona jest na pełnym etacie.

Ambulatorium zakładowe zlokalizowane jest na I piętrze budynku. Przyjęcia lekarskie odbywają się codziennie od poniedziałku do piątku w godz. 9.00-15.00, natomiast opieka pielęgniarska zapewniona jest w dni robocze w godz. 07.30-15.30.

Zgodnie z przekazanymi informacjami badania wstępne osadzonych przeprowadzane są w szpitalu publicznym, także konsultacje specjalistyczne

realizuje się u lekarzy zewnętrznych. Pewien problem stanowi zapewnienie osadzonym opieki dentystycznej. W jednostce nie ma gabinetu stomatologicznego, w związku z czym w ambulatorium odbywają się wyłącznie przeglądy dentystyczne. Ich przeprowadzanie utrudnione jest nie tylko ze względu na brak odpowiedniego pomieszczenia, ale i sprzętu, w tym specjalistycznej lampy dentystycznej. Wszelkie zabiegi wykonywane są poza zakładem. Według otrzymanych informacji stomatolodzy niechętnie przyjmują osadzonych, a średni czas oczekiwania na wizytę wynosi około 2 miesięcy. W trakcie wizytacji jedna osoba tymczasowo aresztowana oczekiwała na wizytę u dentysty. Zgodnie z udzielonymi przedstawicielom KMP informacjami realizacja tej wizyty miała się odbyć dopiero po zgłoszeniu się jeszcze innych osadzonych.

Część osadzonych przyjmuje leki psychiatryczne i neurologiczne. Rano leki wydawane są przez pielęgniarkę, a wieczorem - przez oddziałowego.

Osadzeni w Areszcie Śledczym w Chełmnie bardzo pozytywnie ocenili zapewnioną im opiekę lekarską. Podkreślali, iż nie mają trudności z dostaniem się do lekarza, a zgłaszane w trakcie wizyt dolegliwości nie są bagatelizowane.

Część osadzonych przyznała, iż w trakcie badań lekarskich w gabinecie obecny był funkcjonariusz niewykonujący zawodu medycznego. W opinii KMP obecność funkcjonariusza Służby Więziennej niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczeń zdrowotnych osadzonym narusza prawo do intymności i poszanowania godności osobistej. Zagwarantowanie bezpieczeństwa personelowi medycznemu jednostek penitencjarnych może być równie skutecznie realizowane w sytuacji, gdy funkcjonariusze Służby Więziennej niewykonujący zawodu medycznego będą przebywali poza pomieszczeniami służącymi do wykonywania świadczeń medycznych, np. za przymkniętymi drzwiami do gabinetu (zob. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 25.05.2004 r., RPO/393877/01/VII/701 RZ).

Za słuszością takiego rozwiązania przemawia uregulowanie art. 22 ust. 2 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2009 r. Nr 52, poz. 17), zgodnie z którym obecność przy udzielaniu pacjentowi świadczenia zdrowotnego osób innych niż personel medyczny dopuszczalna jest tylko wtedy,

gdy jest to niezbędne ze względu na rodzaj świadczenia oraz art. 20 ust. 1, stanowiący, że pacjent ma prawo do poszanowania intymności i godności w czasie udzielania mu świadczeń zdrowotnych.

Izba chorych w Areszcie została przekształcona na celę mieszkalną. W opinii Mechanizmu takie rozwiązanie należy uznać za niedopuszczalne z uwagi na przeznaczenie izb chorych i wymóg ich natychmiastowej dostępności w przypadku zaistnienia szczególnych okoliczności, tj. chorób osadzonych.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Oddziaływania kulturalno-oświatowe prowadzone są w jednostce w ograniczonym zakresie. Areszt nie dysponuje świetlicą – została ona przekształcona na celę mieszkalną. W związku z tym, zgodnie z udzielonymi przez administrację informacjami, oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe realizowane są głównie w celach mieszkalnych i na polach spacerowych. Należy zwrócić uwagę na nieadekwatność istniejącego stanu rzeczy z uregulowaniami zawartymi w porządku wewnętrznym jednostki. W §2 pkt 2 wprowadzono bowiem zapis, zgodnie z którym *zajęcia kulturalno-oświatowe odbywają się w świetlicy w od godz. 8.00 do 13.00 oraz od godziny 14.30 do 19.30.*

Podkreślenia wymaga fakt, iż omawiany problem został podniesiony w sprawozdaniu z przeprowadzonej w styczniu 2010 r. przez sędziego penitencjarnego wizytacji. Sędzia penitencjarny adaptację świetlicy na celę mieszkalną określił jako zjawisko niepożądane, które można usprawiedliwić jedynie czasowym charakterem. Trudno jednak mówić o spełnieniu przesłanki tymczasowości, w sytuacji gdy omawiana nieprawidłowość nie została do tej pory wyeliminowana.

W suterenie budynku znajduje się biblioteka z księgozbiorem liczącym około 2 tysięcy woluminów. W jednym pomieszczeniu z biblioteką zlokalizowano radiowęzeł. Za jego pośrednictwem transmitowane są audycje własne, m. in. podejmujące kwestie profilaktyki alkoholowej, msze św. oraz relacje z wydarzeń sportowych.

Od początku roku 2011 do dnia wizytacji osadzonym zorganizowano 12 imprez oraz wyjazdów poza teren jednostki, m. in. spotkanie z misjonarzem, spotkanie wigilijne, wizytę w schronisku dla zwierząt, spacer po Chełmnie, udział w turniejach piłki siatkowej, tenisa stołowego, badmintona, turniej piłkarzyków oraz konkurs wiedzy o piłce nożnej.

Osadzeni poinformowali przedstawicieli Mechanizmu, iż mają możliwość wypożyczenia do cel gier stolikowych, a ponadto chwalili dostęp do telewizji kablowej oferującej bardzo bogatą ofertę kanałów.

Na uwagę zasługuje fakt, iż w Areszcie w latach 2011-2012 do dnia wizytacji przeprowadzono 4 programy readaptacji społecznej: *Nietoperz* (zajęcia z zakresu umiejętności społecznych, poznawczych i ekologicznych), *Ku przestrodze* (przeciwdziałanie postawom prokryminalnym, kształtowanie umiejętności społecznych oraz poznawczych), *Atleta* (program readaptacji społecznej w zakresie aktywności sportowo-rekreacyjnej), *Życie w trzeźwości* (zajęcia z zakresu profilaktyki antyalkoholowej). Jednostka nawiązała ponadto współpracę ze Świeckim Stowarzyszeniem Trzeźwości *Promyk*, którego członkowie przeprowadzają na terenie Aresztu zajęcia w ramach grupy AA. Z kolei terapeuci z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie realizują z osadzonymi program skierowany do sprawców przemocy domowej wg metody DULUTH.

Podkreślenia wymaga również powołanie przy Areszcie Śledczym w Chełmnie Społecznej Rady ds Pomocy Postpenitencjarnej, w której skład wchodzi wychowawcy z jednostki, kuratorzy zawodowi oraz pracownik socjalny miejscowego PCPR. Zgodnie z przekazanymi informacjami członkowie Rady udzielają praktycznych informacji odnośnie możliwości uzyskania pomocy po okresie detencji, a także raz w miesiącu organizują spotkania w celu omówienia bieżących potrzeb osób przygotowywanych do zwolnienia. Rocznie rada udziela pomocy około 40 osobom.

Mając na uwadze szerokie spektrum problemów z jakimi muszą zmierzyć się osoby opuszczające jednostki penitencjarne, KMP docenia podejmowane przez funkcjonariuszy inicjatywy służące ułatwieniu osadzonym przejścia z życia w izolacji penitencjarnej do życia na wolności.

11. Zatrudnienie

Zgodnie z danymi na dzień 22.11.2012 r. liczba zatrudnionych osadzonych wynosiła 27 osób. Zatrudnienie wewnątrz jednostki przy pracach porządkowych oraz pomocniczych znalazło 14 osadzonych, w tym 4 było zatrudnionych odpłatnie. Pozostałe osoby wykonywały nieodpłatną pracę na rzecz społeczności lokalnej: Parafii pw. WNMP, Zespołu Szkół Nr 2, Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia, Sądu Rejonowego, Komendy Powiatowej Policji, Domu Pomocy Społecznej w Chełmnie. W większości wypadków były to prace o charakterze porządkowym i remontowym, a w odniesieniu do domu pomocy społecznej także wykonywanie czynności opiekuńczo-sanitarnych nad pensjonariuszami.

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawują kapelan rzymskokatolicki, siostry zakonne ze Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia oraz pastor Kościoła Zielonoświątkowego. Nabożeństwa dla osadzonych odbywają się w sali widzeń 2 razy w tygodniu: w środy lub czwartki odprawiane są msze wyznania rzymskokatolickiego, natomiast w piątki – nabożeństwa Kościoła Zielonoświątkowego.

Realizacja nabożeństw w dni powszednie powoduje, iż pozbawione możliwości uczestnictwa w nich są osoby pracujące. Osadzeni zatrudnieni przyznali, że w związku z wykonywanymi obowiązkami nie uczestniczą w mszach św. Fakt ten nie był jednak przedmiotem negatywnych uwag z ich strony.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Chełmnie:

1. zaprzestanie osadzania osób skazanych i tymczasowo aresztowanych w warunkach poniżej 3m² na osobę bez decyzji, o której mowa w art. 110 § 2d kkw;
2. dokonanie pomiaru powierzchni mieszkalnej we wszystkich celach w jednostce;
3. wykonanie trwałej zabudowy kąćników sanitarnych w celach mieszkalnych;
4. wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki i barierki zabezpieczające przed upadkiem;
5. wymianę zniszczonej odzieży, ręczników i ścierek na nowe;
6. zamontowanie w łazni uchwytów dla osób o obniżonej sprawności fizycznej;
7. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
8. zamontowanie słuchawki prysznicowej w stanowisku z prysznicem manualnym;
9. rozważenie możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane z ich adwokatami i pełnomocnikami;
10. zaprzestanie dokonywania kontroli rozmów telefonicznych skazanych z ich adwokatami oraz pełnomocnikami;
11. stworzenie sali do widzeń dla tymczasowo aresztowanych;
12. zaprzestanie przeprowadzania kontroli osobistej osadzonych w pomieszczeniu monitorowanym lub wyposażenie kamer w funkcję maskowania intymnych części ciała;
13. przeformułowanie §13, 14 i 16 Zarządzenia Wewnętrznego;
14. udostępnianie osadzonym egzemplarzy kodeksu karnego wykonawczego z aktualnym stanem prawnym;
15. każdorazowe informowanie osadzonych o przyczynach dokonywanych przemieszczeń między celami;
16. zakup lampy dentystycznej;
17. wykorzystywanie izb chorych zgodnie z przeznaczeniem;

18. przeprowadzanie badań lekarskich pod nieobecność funkcjonariusza niewykonywającego zawodu medycznego;
19. wykorzystywanie świetlicy zgodnie z przeznaczeniem.

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Bydgoszczy:

1. Przyznanie środków finansowych niezbędnych do wykonania zaleceń nr: 3,4,6,11 i 16.

Opracowała: Aleksandra Iwanowska